

GEOGRAFSKE ZNAČILNOSTI LATVIJE

Jurij Senegačnik

UDK 914.743

GEOGRAFSKE ZNAČILNOSTI LATVIJE

Jurij Senegačnik, Gimnazija Ledina, Resljeva 12, 61000 Ljubljana, Slovenija

UDC 914.743

GEOGRAPHICAL CHARACTERISTICS OF LATVIA

Jurij Senegačnik, Gimnazija Ledina, Resljeva 12, 61000 Ljubljana, Slovenia

Prispevek nam predstavlja nekatere osnovne geografske značilnosti Latvije, kot so geološka zgradba, relief, klima, vegetacija, sestava prebivalstva, kmetijstvo, industrija, promet in turizem.

The article deals with some basic geographical characteristics of Latvia: geological structure, relief, climate, vegetation, structure of population, agriculture, industry, traffic and tourism.

Latvija ima med tremi pribaltskimi državami osrednjo lego ob Riškem zalivu in tako v marsičem predstavlja nekakšno prehodno enoto med Litvo na jugu in Estonijo na severu. Ta prehodnost se kaže tako v prirodnogeografskem kot družbenogeografskem pogledu. Zaradi svoje lege je vedno predstavljala tudi tranzitno območje med Baltskim morjem in Rusijo. Njena baltska obala se razteza v dolžino 500 km. Tako je imelo to morje vedno velik pomen v gospodarskem, kulturnem in političnem življenju prebivalstva, saj je zlasti pristaniško mesto Riga pomenilo okno v svet ne samo za Latvijo, ampak tudi za širšo okolico (4).

Država meri 64 600 km² in ima 2 686 000 prebivalcev (leta 1990). Tako po velikosti ozemlja kot po številu prebivalcev se nahaja nekje vmes med južno in severno sosedo. Sama oblika državnega ozemlja je nekoliko nenavadna. V smeri vzhod - zahod se razteza v dolžino prek 400 km, v smeri sever - jug pa je precej ožja. V njenem osrednjem delu se Riški zaliv zajeda prek 100 km v notranjost. Glavne prometnice tako vodijo iz Rige na vse konce države v obliki precej razprostrte pahljače. Ker Latvija leži med 56. in 58. vzporednikom, jo že glede svoje geografske širine lahko prištevamo k Severni Evropi. Najdaljši poletni dan traja kar 17,5 ur (1).

Latvija leži na zahodnem robu Ruske plošče. Geološko podlago v veliki večini tvorijo devonske plasti, ki le na skrajnem jugozahodu prehajajo v karbonske (2). Površje je v pleistocenu doživelo celinsko poledenitev. Ledeni pokrov se je dokončno umaknil pred 10 do 12 000 leti, za seboj

pa je skoraj na celotnem ozemlju pustil ledeniško preoblikovano površje. Izjema je le obalni pas ob Baltskem morju. Površje večine državnega ozemlja je tako ravno ali rahlo valovito. Najvišja vzpetina v državi Gaizinkalns doseže le 312 m n. v. (4). Posamezne dele površja bomo označili kot nižavja ali višavja, čeprav razlike med temi enotami večinoma niso niti tolikšne, kot če bi primerjali Ravensko in Goričko v našem Prekmurju.

Latvijo lahko razdelimo na Obalno nižavje in tri glavne regije: Zahodno, Srednjo in Vzhodno Latvijo. Obalno nižavje se razprostira vzdolž baltske obale od litovske do estonske meje. Široko je od 2 do 50 km in dosega nadmorske višine od 5 do 60 m. Ob sami obali srečujemo obalne sipine, ki se ponekod menjavajo tudi s strmejšo obalo. V bližini Rige leži znamenita Jurmala, ki predstavlja letoviško območje ob dolgih peščenih plažah in borovih gozdovih. Imenujejo jo tudi Balt-ska riviera (4).

Zahodna Latvija je od notranjih delov države še najmanj kontrastna. Sem sodi nižinska pokrajina Kurzeme (Kurlandija), ki obsega tudi obalni pas. Najvišja točka v Zahodni Latviji je Krievukalns (184 m n. v.) v zahodnem delu višavja Kursa. Tu najdemo ledeniške doline, vrezane v osnovo iz peščenjaka, in lepe borove gozdove (1, 4).

Srednja Latvija je reliefno najbolj kontrastna. Njen južni del zajema nižavje Zemgale, ki zaradi najbolj rodovitnih prsti predstavlja žitnico države. V ravninsko površje so vrezana korita rek Lielupe in njenih pritokov. Vzhodneje leži 200 km dolgo in 80 km široko nižavje Maliena,

Slika 1: Zahodno Latvijo sestavljajo večinoma obsežna in enolična nižavja. Poselitev je redka. Žita spadajo med pomembnejše kmetijske pridelke. Številne potujoče depresije povzročajo nagle spremembe vremena s poletnimi nevihtami. (Foto: J. Senegačnik.)

Slika 2: Pokrajina Vidzeme se iz Srednje Latvije vleče vse do estonske meje. Površje je tu bolj valovito. Bolj ko se oddaljujemo od Rige, redkejša je poselitev. Obširne gozdne komplekse prekinjajo zaplate obdelanega sveta s samotnimi kmetijami. (Foto: J. Senegačnik.)

potem pa se svet vzpne v višavje Vidzeme v istoimenski pokrajini. Tukajšnja pokrajino sestavljajo ledeniško preoblikovane vzpetine, jezera in številne reke, ki so vrezane v osnovo iz peščenjaka. Višavje prekrivajo brezovi, borovi in jelovi gozdovi. Večina površja je tukaj višja od 180 m n. v.

V Vzhodni Latviji izstopa višavje Latgale s srednjo višino od 170 do 180 m. Leži na skrajnem jugovzhodu države. Prepredajo ga številne reke in jezera z otočki. Največje jezero je Rezna (56 km²), najgloblje pa Dridzis (65 m).

Podnebje Latvije je še pod vplivom zračnih mas z Atlantika. Številne potujoče depresije zaradi nizkega reliefa neovirano potujejo proti vzhodu, kar povzroča pogoste spremembe vremena in oblačnost. Poletja so zato zmerno topla, zime pa toplejše od povprečja na istih geografskih širinah. Kontinentalnost od zahoda proti vzhodu oziroma od obale v notranjost močno narašča. Za primerjavo vzemimo mesto Liepaja na zahodni obali in Daugavpils v notranjosti na jugovzhodu države. Januarske temperature padejo od -2,6°C v Liepaji na -6,6°C v Daugavpilsu, medtem ko julijske v istih krajih narastejo od +16,8°C na +17,6°C. Na zahodni obali je najhladnejši mesec februar, na vzhodu pa so najnižje tempe-

rature že v začetku januarja. Snežna odeja traja na zahodu 65 dni, na vzhodu pa 130 dni (1). Snega zapade le od 15 do 20 cm, edino v višavju Vidzeme okrog 50 cm. Povprečna količina padavin v državi znaša od 600 do 800 mm, od tega 20 % v obliki snega (1, 4).

Pomlad se v Latviji začne ob koncu marca ali v začetku aprila. Zaradi taljenja snega in ledu prihaja v tem času v nižjih predelih do poplav. Poletje traja od junija do septembra. V tem času pade največ padavin. Zelo pogoste so nevihte s točo, ki jih je največ konec junija. Število deževnih dni se jeseni še poveča, vendar je količina padavin manjša. V obalnih predelih je tedaj pogosta megla. Zima se začne že novembra. Nizke temperature omogočajo zimske športe tudi ob skromni snežni odeji (1).

Rečno omrežje je zelo gosto, vendar je le 17 rek daljših od 200 km. Najdaljša reka (s 357 km na latvijskem ozemlju) je Daugava, ki kot Zahodna Dvina priteče iz Belorusije. Izvira v ruskih Valdajskih višinah in je povezana z Volgo in Dneprom. Izliva se v Riški zaliv. Po njej je tekla stara trgovska "jantarska" pot, ki je povezovala Baltik s Sredozemljem. Danes reka predstavlja glavni latvijski hidroenergetski vir.

Edina reka, ki v celoti teče po držav-

nem ozemlju, je Gauja v severnem delu Srednje Latvije. V istoimenskem narodnem parku si je vrezala slikovito dolino v peščenjakovo osnovo. Dolina predstavlja eno največjih naravnih znamenitosti v državi. Pomembnejši reki sta še Lielupe in Venta (1).

V Latviji je okrog 3000 jezer večjih od 1 ha. Večinoma so zelo plitva s srednjo globino od 1 do 5 m. Največ jezer je na jugovzhodu v višavju Latgale (40 %), kjer ležita že prej omenjeni najgloblje in največje jezero. Številna jezera so tudi na Obalnem nižavju. Kar 17 jezer (skupno s 53 otočki) so proglasili za naravne spomenike (1, 4).

Prsti so v notranjosti Latvije nastale na morenski podlagi, na obalnem območju pa na peščeni. Več kot polovica prsti je podzoliranih.

Med drevesnimi vrstami prevladuje bor, pogoste so tudi breze in jelke. Najmogočnejši bori rasejo v obalnem pasu, v notranjosti pa prevladujejo mešani ali jelovi gozdovi. Največ gozdnih površin je na severu pokrajin Vidzeme in Kurzeme in ob spodnjih tokovih rek Gauje in Daugave. Barja in močvirja predstavljajo desetino površja (4).

Zaradi močne industrializacije v povojnem razvoju se v državi srečujejo s številnimi ekološkimi problemi. Zrak je najbolj onesnažen na območju večjih industrijskih središč kot so Riga, Liepaja, Olaine in Daugavpils. Bistveno večji problem predstavlja onesnaževanje vodovja, ki je posledica "ekološko sporne" industrije in uporabe kemikalij v kmetijstvu. Tako je eutrofikacija zajela kar 87 % vseh jezer, marsikje pa je ogrožena podtalnica. Najhujše razmere so v Riškem zalivu, ki ga onesnažujeta reka Daugava in sama prestolnica Riga. Kopanje v morju zato marsikje ob Baltiku ni priporočljivo (1, 4).

Latvijci skupaj z južnimi sosedi Litovci spadajo v isto baltsko jezikovno skupino. Kljub temu se jezika med seboj precej razlikujeta. Oba naroda sta imela različno zgodovino. Če lahko Litvo v kulturnem pogledu še nekako prištevamo v katoliško Srednjo Evropo, pa Latvija bolj sodi v protestantsko Severno Evropo. Seveda takšna oznaka drži le do neke mere, saj je današnja etnična struktura

Latvije od vseh pribaltskih držav najbolj spremenjena.

Verjetno v nobeni drugi evropski državi prebivalstvo po 2. svetovni vojni ni naraščalo tako hitro na račun doseljavanja od drugod kot v Latviji. Čeprav je prirodni prirastek v povojnem obdobju veskozi močno padal (v razdobju od leta 1979 do leta 1988 je znašal 0,67 %), je prebivalstvo hitro naraščalo na račun doseljencev iz bližnjih predelov Rusije, Belorusije in Ukrajine. V razdobju med letoma 1970 in 1978 je kar 66,7 % povečanja števila prebivalcev odpadlo na račun tega doseljavanja.

Preglednica 1: Število prebivalcev Latvije po posameznih letih v tisočih (4).

Leto	Število prebivalcev
1914	2493
1920	1596
1935	1905
1940	1886
1959	1943
1959	2093
1979	2521
1989	2680

Med drugo svetovno vojno je število prebivalcev upadlo zaradi nacističnega iztrebljanja in stalinističnega nasilja. Po drugi svetovni vojni so najprej sledile stalinistične deportacije v Sibirijo, za tem pa je državo zajela iz Moskve dirigirana industrializacija, ki je temeljito posegla v prostorsko razporeditev prebivalstva. Podeželje se je praznilo, mesta in novi industrijski centri pa so skokovito povečevali število prebivalcev. Tako je leta 1989 znašal delež urbanega prebivalstva 71,1 %, podeželskega pa le še 28,9 %. Danes kar polovica prebivalstva živi v aglomeraciji Rige, ki zajema naselja v radiju do 70 km in obsega le 6 % državnega ozemlja. V Latviji imamo tako opravka z velikim kontrastom med mogočno prestolnico Rigo z 916 500 prebivalci (leta 1990) in precej praznimi drugimi deli države. Ostalih mest nad 50 000 prebivalcev je namreč zelo malo: Daugavpils (128 200), Liepaja (114 900), Jelgava (75 100), Jūrmala (66 400) in Ventspils

Slika 3: Latvija.

Preglednica 2: Urbano in podeželsko prebivalstvo Latvije (4).

Leto	1935	1959	1989
Vse prebivalstvo v tisočih	1905	2093	2680
Urbano prebivalstvo v tisočih	709	1114	1906
Delež v %	37,2	53,2	71,7
Podeželsko prebivalstvo v tisočih	1196	979	774
Delež v %	68,2	46,8	28,9

(50 400). Predstavljajo razpršene centre sredi praviloma zelo redko poseljenega podeželja. Povprečna gostota prebivalstva je 41 ljudi na km², v Zahodni Latviji pa pade tudi pod 6 ljudi na km² (4).

Zaradi različnih vzrokov je opazna tudi velika razlika med moškim (46,5 %) in ženskim (53,5 %) delom populacije. Življenjska doba za ženske znaša 75,2 leta (leta 1989), za moške pa 65,3 leta (4).

Posledice iz Moskve dirigiranega doseljevanja pa se najbolj kažejo v spremembi etnične strukture prebivalstva. V nobeni drugi evropski državi, ki se imenuje po večinskem narodu, ni namreč danes delež le-tega tako majhen kot v Latviji. Znaša le 52 %. Pri tem moramo upoštevati, da Latvijci predstavljajo večino le na podeželju, v vseh večjih mestih pa so dejansko v manjšini.

Preglednica 3: Etnična sestava Latvije v letih 1935 in 1989 (4).

Narodi	Število prebivalcev			
	1935		1989	
	v tisočih	%	v tisočih	%
Latvijci	1473	75,5	1388	52,0
Rusi	206	10,6	906	34,0
Belorusi	27	1,4	120	4,5
Ukrajinci	-	0,0	92	3,5
Poljaki	49	2,5	60	2,3
Litovci	23	1,2	35	1,3

Latvija je glede naravnih bogastev precej revna. Izkorišča lahko le svoje bogate zaloge gradbenega materiala in šote. Klima je ugodna za razvoj živinoreje, ki daje skoraj dve tretjini kmetijske proizvodnje. V primerjavi z eksplozivnim

Slika 4: Staro mestno jedro Rige leži ob najpomembnejši latvijski reki Daugavi. Riga je največja prestolnica ob Baltiku. Ponaša se z bogato kulturno tradicijo. Brez dvoma sodi med najlepše evropske prestolnice, kar pa na žalost večini svetovnih popotnikov še ni znano. (Foto: J. Senegačnik.)

Slika 5: Reka Gauja si je v istoimenskem narodnem parku urezala za priobalno okolje zelo globoko dolino. To območje predstavlja verjetno največjo naravno znamenitost v Latviji. (Foto: J. Senegačnik.)

povojnim razvojem industrije je bilo kmetijstvo zanemarljivo. Specializirali so se na vzrejo plemenskega goveda, pridelavo mleka in vzrejo bekonov. Krmila so uvažali tudi iz drugih delov nekdanje Sovjetske zveze, kamor so še leta 1988 izvažali tretjino pridelanega mesa in mleka. V poljedelstvu imajo večjo vlogo žita (rž, pšenica, ječmen, oves). Zaradi razvite živinoreje imajo velik pomen krmne kulture. Med industrijskimi rastlinami so pomembne lan, konoplja in sladkorna pesa. Za primestna območja je značilno tudi pridelovanje krompirja (3, 4).

Preglednica 4: Kmetijska produkcija Latvije leta 1989 (4).

Meso (v tisoč t)	331,3
govedina, teletina	129,1
svinjina	154,3
ovčeta, jagnjetina	4,0
perutnina	42,6
Mleko (v tisoč t)	1976,8
Jajca (v milijonih)	890,0
Volna (v t)	370
Med (v t)	2806

Zaradi pomanjkanja surovin in za nekdanjo Sovjetsko zvezo dobro razvitega prometnega omrežja se je Latvija veči-

noma specializirala samo v nekatere industrijske panoge. Večino surovin morajo uvažati, prav tako pa je precejšen del proizvodnje namenjen za izvoz. V nekdanji SZ so bili latvijski industrijski izdelki zelo cenjeni, saj so z nekaterimi od njih oskrbovali gigantsko sovjetsko tržišče. Najintenzivnejši razvoj so doživele strojna, kovinska, elektronska, kemična in petrokemična industrija. Med tipičnimi izdelki lahko omenimo radijske sprejemnike, telefone, gramofone, pralne stroje, generatorje, železniške vagoni in električne lokomotive. Pomembno je bilo tudi ladjedelništvo (3).

Z razpadom vzhodnoevropskega (sovjetskega) tržišča pa se je latvijska industrija znašla pred hudimi težavami. Čeprav so njihovi izdelki visoko kotirali na sovjetskem tržišču, je danes le od 10 do 12 % industrije sposobne konkurenčne borbe na svetovnem tržišču (4). Več kot 60 % izvoza gre na trge bivše SZ. Tudi glede dobave surovin, nafte in zemeljskega plina so še naprej usodno vezani na Moskvo.

Blagovni tokovi so do nedavne osamosvojitve potekali v glavnem na relaciji zahod - vzhod, čemur je bilo prirejeno tudi prometno omrežje. Z osamosvojitvijo pa postaja Latvija močno zainteresirana

tudi za intenziviranje prometnih povezav na jug preko Litve in Poljske v Srednjo Evropo. Temu bo služila tudi izgradnja moderne cestne povezave Via baltica v tej smeri.

Latvija skuša hitreje razvijati tudi svoj turizem. Po letu 1990 so zato vzpostavili prve mednarodne zračne linije s skandinavskimi prestolnicami in New Yorkom. Pred tem so turistični tokovi prihajali sem skoraj izključno preko Moskve, kar je bilo za razvoj turizma velika ovira. Prestolnica Riga s svojo izredno bogato kulturno tradicijo slej ko prej ostaja turistični cilj številka ena.

1. *A guide to the Baltic states. 1990. Inroads. Merrifield.*

2. *Atlas SSR. 1983. Glavnoe upravlenie geodezii i kartografii pri sovete ministrov SSSR. Moskva.*

3. Vaščenko, P., P., Šipoviča, E., I. 1986: *Geografija. Golovnoe izdatel'stvo izdatel'skogo ob'edinenija "Višča škola". Kijev.*

4. *The Baltic states. A reference book. 1991. Estonian encyclopedia publishers, Latvian encyclopedia publishers, Lithuanian encyclopedia publishers. Tallinn, Riga, Vilnius.*